

EN
AFHANDLING
OM DE.
PHRYGISKE MYSTERIER,
OPLYSTE AF KUNSTMINDER.

AF
N. SCHOW,
JUSTITSRAAD OG PROFESSOR.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

PHYSICS 311

LECTURE NOTES

BY

PROFESSOR

1962

U
ndersøgelser over ældre cultiverede Nationers Mysterier ere vigtige for Menneskehedens Culturhistorie, og give til samme et betydeligt Bidrag.

Den første, der af de Gamles Skrifter nøiagtigen har samlet, prøvet og ordnet, hvad vi kunne vide om ældre cultiverede Nationers Mysterier, er *de Sainte Croix i Recherches historiques et critiques sur les mysteres du paganisme*; dog blot af de Gamles Skrifter. Endskiönt Hovedhensigten med denne Afhandling er, at oplyse de Phrygiske Mysterier af Kunstminder; nødes jeg dog for Tydeligheds Skyld at ordne de litterære Data anderledes, end de i *de Sainte Croix* findes.

Da jeg tog fat paa dette meget behagelige Arbeid; paa-
trængde sig mig visse almindelige Ideer; til hvilke at nedskrive
jeg fandt saa megen større Drift, som de opklarede mig en Idee,

af hvilken man finder Spor i de Gamles Mysterier, og som jeg ellers aldrig ret har kunnet forbinde med det Hele. Disse Ideer vil jeg her i største Korthed fremsætte.

Ligesom det ved geologiske Undersøgelser er afgjort, at denne Klodes Masse er langt ældre, end den i Historien antages at være, saaledes er det og med Menneskeslægten; den er sikkerligen meget ældre, end nogen Historie er i Stand at fremstille den.

Ved nyere Opdagelser af Lande og nøiagtige Beskrivelser, man har erholdt over disse Landes Mennesker, er man endeligen bragt til den rigtige Forestilling, at Menneskets første Skridt til Cultur, naar det i sin vilde og raae Forfatning sig selv overlades, ere meget langsomme. Naturen virker her, som i det Hele; den er i sine første Udviklinger seen og langsom; men naar disse have naaet en vis Grad af Fæsthed, gaaer den hurtigen og med overvættets Kraft fremad.

Saa længe Menneslægtens Antal er saa ringe, at den, som vilde Dyr, har store Landstrækninger til Benyttelse, er og bliver den uden Tvivl bestandigen uden Cultur. Først ved Artens Formerelse nødes den at tænke paa Eiendom og dens Sikkerhed. Denne Eiendom søger den først i Almindelighed i tæmmede Dyr; den sætter sig i Samfund med sine Lige, for at sikre sig imod Rov, og fører det saa kaldte nomadiske Liv. Ved Artens større Formerelse indskrænkes hver Huusfader til en langt mindre Jordstrækning, af hvilken han med sin Familie ved Arbeid og Vindskibelihood maa søge at forskaffe sig Underhold.

Dette Skridt i Menneskeslægtens Cultur, fra et omvankende nomadisk Liv til Erhverv ved Agerdyrkning og Kunstflid, er det langsomste og vanskeligste. Men Menneskeslægtens Historie viser og, at, dette Skridt gjort, Mennesket gaar sin Forædling med hurtige Skridt imøde. Mennesket, sikret for sine dyriske Fornödenheder, begynder nu at blive sig sin ædlere Art bevidst; det föler, at det er noget meer end Dyr; og den Deel af dets Væsen, der giver det denne Bevidsthed, har og sine Fornödenheder, hvilke det søger at tilfredsstille, og derved befordrer sit hele Menneskelige Væsens fuldkomne Udvikling.

Nu forstaaer jeg, hvorfor man, især i de Eleusinske Mysterier lærte de Indviede Menneskeslægtens gradvise Fremgang til Cultur. Ved denne Lærdom indledede man dem til de egentlige Mysterier, og bragde dem til at agte dem höit.

De ældre cultiverede Nationers Mysterier dreie sig i Almindelighed om de förste Ideer og förste Forsög i Agerdyrkning og Kunstflid. Man havde i Jorden fundet Metaller, der ved Ild kunde smælted, og af hvilke Vaaben og andre nyttige Redskaber kunde forfærdiges; man havde tillige opdaget, at Jorden ved Omgravning og Atmosphærens Paavirkning kunde blive frugtbare; man havde endeligen lagt Mærke til visse Væxter, der kunde tiene Menneskene til Föde; disse sögte man ved Jordens Forædling at mangfoldiggjöre.

Slige nyttige Kundskaber havde i Verdens ældste Tider enkelte Mennesker erhvervet sig, deels ved Forfædres anbetroe

Erfaringer, deels og ved Forbindelser med Lande, i hvilke Jordbrug og Kunstflid allerede vare indførte. Da disse Kundskaber vare saare vigtige og frugtbringende, giordes de til Hemmeligheder. Man havde endnu ikke Sprog til et ordentligt Foredrag; derfor meddeelttes disse Hemmeligheder de Indviede ved Sindbilleder, Myther, religiøse Ceremonier og høitidelige Processioner. Ideer af en finere Art, der grunde sig paa høiere Begreber om visse Overvæsener eller almindelige store Naturkræfter og Menneskets Tilstand efter dette Liv, af hvilke vi og finde Spor i Oldtidens Mysterier, ere uden Tvivl længere hen i Tiden, da philosophisk Aand vakdes, Mysteriernes første og oprindelige Ideer tilføiede.

Alle ældre Mysterier have, i Henseende til Tiden og de forskellige Forandringer, de i Tidens Længde have været underkastede, forskellige Epocher. De have næsten alle tre Hovedepocher, Opkomst, Flor og Forfald. Deres Natur og Bestemmelse bragde det og med sig, at de, alt efter som Nationerne stege i Cultur, bleve uden Formaal, og tilsidst udartede til tomme Ceremonier, Sværmeri og Overtro.

Iblandt de Gamles Mysterier vare Phrygiernes meget bekiende. Phrygierne, som de fleste af de ældre Folkeslægter, ansaae sig selv som det ældste Folk i Verden (a). De troede at have deres allerførste Cultur fra et Slags Præster, der holdtes for Børn af Cronos og Rhea (b).

a) Herodot. Lib. II. C. 2.

b) Strab. L. X. p. 325. Suid. in. v. Psa.

Disse Phrygiernes første Præster vare bekiendte af deres Styrke (c). De gave sig af med Metallernes Smeltning og Forarbeidelse. Ovid forestiller dem, i Forening med Cureterne, at forfærdige Vaaben til Forsvar (d). Hos de Gamle kaldes de Corybanter. Med Hensyn til deres Bestræbelser, saavel at erhverve sig selv Kundskaber, som at udbrede dem iblandt deres Landsmænd, havde man det Oldsagn, at de nedstammede fra Apollo og Musen Thalia (e).

I Begyndelsen vare kun tre Corybanter. Navnene af disse tre, Cyrbas nemlig, Pyrchus eller Pyrrichus og Idæus findes hver for sig paa adskillige Steder anførte i Nonnus's Dionysiaca. Samme tre Corybanter sees paa Mønter fra Apamea i Phrygien under Trajan Decius og Valerianus (f). De staae om et Fruentimmer, der bærer et nøgent Barn, og de holde i den ene Haand et Sværd, og i den anden et Skiold; deres Hoved er bedækket med en Hielm; de holde Skioldet over Barnet. Barnet Zeus bortføres af Moderen Rhea, for at skjules for Faderen Cronos (g). Ved Vaabengnyet forhindre Corybanterne, at Cronos hører Barnets Skrig, og derved opdager det. Dette gav Anledning til Corybanternes Dands med Rustning, det og med Tiden indfør-

c) *Orph. Argon. v. 25.*

d) *Fast. L. IV. v. 209.*

e) *Apollod. Biblioth. L. I. C. I. §. 4. Tzetzes ad Lycophr. p. 19.*

f) *Banduri numismata imperatorum Romanorum. Pars. I. p. 2, 114.*

g) *Hesiod. Theog. v. 482.*

des iblandt Cureterne paa Creta. Kobberstik IX i fjerde Tome af Museo-Pio-Clementino fremstiller en Dands af 6 Corybanter; de forestilles nøgne, blot med Hielm og Skiold. I Henseende til Kunst, er det et af de skønneste Basrelieffer i fornævnte Museum. Dette Basrelief er en Frise, og man seer af Dandsernes Stilling paa hver Ende; at Figuren, med hvilken enhver af disse har været grupperet, mangler; følgelig at Frisen har været længere, og altsaa har fremstillet et større Antal af Corybanter end det nuværende. Dog vil jeg gjerne tilstaae, at man lige saa vel kan antage denne Forestilling for en Dands af Cureter, som af Corybanter. Denne skønne Frise og af Kunstens høieste Stil var indmuret i den saa kaldte Musernes Sal, og jeg finder den ikke i Fortegnelsen af de til Paris bortførte Kunstverker. Corybanter kunde maaskee tænkes paa et Basrelief i den 4de Tome af Museum Capitolinum, paa den 3die Side af et Alter, Tab. VII., hvor Rhea forestilles siddende; for hendes Födder staaer Geden Almalthea, under hvilken ligger Barnet Zeus, diende Geden. Over Geden og Barnet staae tvende Personer med en frit nedhængende kort Kappe, Hielm paa Hovedet, og i en Stilling, der tilkiendegiver, at de slaae med Sværdet paa Skioldet, for at Cronos ei skal høre Barnets Stemme. Dog troer jeg, at disse Bevæbnede rettere kaldes Cureter end Corybanter; thi Skuepladsen af hvad paa denne Alterets 3die Side forestilles er uden Tvivl paa Creta, Cureternes egentlige Hiem.

En Dands, ikke af Corybanter, men af Argonauterne selv til Ære for Cybele, beskrives af Apollonius Rhodius saaledes:

— — — Ἄμυδις δὲ νεοὶ Ὀρφῆος ἀνωγῆ
 Σκαίροντες βηταρμῶν ἐνόπλιον ἀρχήσαντο,
 Καὶ σάκεα ξιφέεσσιν ἐπέκτυπον — — — (h).

Diodor fra Sicilien (i) anfører kun een Corybant, nemlig Corybas, Søn af Jasion og Cybele, hvilken gav alle dem, der i Cybeles Mysterier lode sig indvie, Navnet Corybant. Men Diodor blander her forskellige Tider sammen. I Mysteriernes ældre Tider vare kun tre Corybanter; senere hen kaldtes alle Indviede Corybanter, der, om vi ville bruge den Forestilling, vare stegne til de højere Grader i Mysterierne, forrettede et Slags Præstedømme, og vare de samme, som endnu senere hen i Tiden kaldtes Galli, og vis Navn var eenstydigt med Ordet εὐνοῦχος, som man kan see af Lexicographen Hesychius (k); uagter ingen af disse var forpligtet at være Gilding, uden den Överste, Archigallus (l).

Cureterne paa Creta, Dactylerne paa Bierget Ida og Telchinerne blandt Pelasgerne, om hvilke *de Sainte Croix* har samlet alle Efterretninger hos de Gamle (m), havde samme Oprindelse, som Corybanterne; de havde alle et Slags Præstedømme forbundet med Mysterier, der hentydede paa Metalleres Opdagelse, Smeltning og Forarbeidelse til Vaaben og andre før Agerdyrkning nyttige Redskaber.

h) *Argon.* L. I. v. 1134.

i) *L. V.* §. 49. *L. X.* p. 326.

k) *in h. v.*

l) *Serv. ad Aeneid.* l. IX. v. 114.

m) *Recherches sur les Mysteres du Paganisme* p. 50-75.

Hovedguddommen i de Phrygiske Mysterier var et personificeret Overvæsen, eller Jordens og dens frembringende Krafts Sindbilled, hvilket forestilledes som Jordens Genius. Dette Overvæsen havde forskellige Navne: *Mater Deum*, *Adgestis*, *Bona Dea*, *Magna Dea Phrygia* og andre. Dets Tilnavne vare: *Berecynthia*, *Cybele*, *Dindymenia*, *Idaea*, *Pessinuntis*, *Pyleria* og *Sipylene*; disse Tilnavne gaves Gudinden med Hensyn til de Steder, hvor hun dyrkedes. Man eftersee herom Zoega's Verk (n).

Stiftelsen af Rhea's Dyrkelse, under Navnet *Μήτηρ Θεῶν*, med Hensyn til denne Dyrkelses Ælde, regnes fra den Tid, da man fandt Gudindens fra Himmelen nedfaldne Steen i Pessinus i Phrygien, 297 Aar før Troja's Indragelse, nogle Aar efter Cadmus's og Danaus's Ankomst i Grækenland, under Maon's, Kongen af Lydiens Regiering (o). Cybeles's Mysteriers første Begyndelse i Phrygien kan ikke være langt fra denne Tid. Freret i *Memoires des Inscriptions* (p) fastsætter deres Epoche mod Aaret 1586 før den Christelige Tidsregning. Disse Mysterier ere altsaa meget ældre end de Eleusinske. Zoega i *Li Bassirilievi antichi di Roma* (q) adskiller meget nøiagtigen den Phrygiske Gudinde Cybele eller Cybebe fra Grækernes *Γῆ, Τῆρ* og Romernes *Tellus, Ops*, som ganske forskellige Overvæsener; han fastsætter af sandsyndlige Grunde, at den Phrygiske Gudindes Dyrkelse i Athenen ikke vel kan sættes længere tilbage i Tiden end kort før

n) *Li bassirilievi antichi di Roma. Quarta distribuzione p. 81. 102.*

o) *Marm. Oxon. Epoch. VII, IX, og X. Diod. Sicul. L. III, S. 58.*

p) *T. V. p. 328.*

q) *Terza distribuzione. S. 45 og fölgg.*

Pericles's Tidsalder; omtrent ved samme Tid indførdes den i Theben; derimod synes den paa Peloponnes at være ældre. Denne Phrygiske Dyrkelse var ikke strax efter Optagelsen i Grækenland forbunden med Mysierier, men gav hen i Tiden Anledning til de saa kaldte Sabaziske Mysierier. Ved fremmed Dyrkelses Indførelse forvexles sædvanligen Overvæsener af lignende Betydning: saaledes sammenblandedes i Begyndelsen Forestillingerne om de indenlandske Overvæsener Γῆ, 'Ρέα og Δημήτηρ med Forestillingen om det fremmede Overvæsen Cybele; Begrebet om Δημήτηρ afsondrede siden derfra, men Begreberne om Γῆ og 'Ρέα forvexledes i Fremtiden bestandigen med Begrebet om Cybele. Denne sidste Forvexling forplantedes paa Romerne, da de ligeledes overførde Begrebet om deres *Tellus* og *Ops* paa Phrygernes store Gudinde. Den Idæiske Moders hellige Billede fra Pessinus i Galatien, der bestod i en himmelfalden Steen, indførdes i Rom Aaret 549 efter Byens Anlæg.

Efter et Oldsagn hos Diodor (r) havde Midas, Konge i Phrygien, bygget et Tempel til Ære for Rhea, og der indført Gudindens Mysierier, for derved at formilde Phrygernes vilde og raae Sæder (s). End videre fortælles, at denne Midas selv havde været indviet i de Orphiske Mysierier (t).

Forestillingerne af Gudinden Rhea eller Cybele paa de gamles Mønter og Gemmer ere lidet afvexlende. Disse Forestillinger

r) L. III. §. 60.

s) Clem. Alex. Protr. p. 12.

t) Just. Hist. L. XI. C. VII.

sees paa Mønter (*u*) af Metropolis i Jonien, under Keiserinden Mamaea; Phocæa, under Valerian; Smyrna, under Julia Titi og under Gallien; Stratonicea i Carien, under Keiserinden Domna; Hypæpa i Lydien, under Hadrian; Magnesia i Lydien, under Livia, Crispina og Otacilla; Philadelphia i Lydien; Arcyra i Phrygien, under Antoninus Pius; Attuda i Phrygien; Cotæum i Phrygien, under Valerian den ældre; Laodicea i Phrygien, under Caracalla; Metropolis i Phrygien, under Otacilla; Sala i Phrygien; Trajanopolis i Phrygien; Galatia, under Trajan; Pessinus i Galatien, under Lucius Verus; Gabala i Seleucis og Pieria, under Domna og Macrinus, o. fl. a. Samme Forestillinger komme og for paa adskillige Consularmønter (*v*), nemlig af Familierne: Antistia, Licinia, Marcia; og hyppigen paa Mønter af Familien Volteia.

Ligeledes findes de og paa Gemmer og Lamper (*x*). Paa et Basrelief i *Li Bassirilievi antichi di Roma, incisi da Tommaso Piroli colle illustrazioni di Giorgio Zoega, publicati in Roma da Pietro Piranesi (y)*, som af Professor Zoega skiönt og rigtigen forklares om Cadmus's og Harmonia's Bryllup, sidder den Idæiske Moder i Selskab med de øvrige Guder, der bivaane Bryllupshøitideligheden, paa en Throne, paa hvis høire og venstre Side en Löve sidder som Vogter; hendes Venstre, der nu er borte,

- u*) *Descriptio numorum veterum. Lipsiae 1796. p. 344. et seqq.*
- v*) *Thesaurus Morellianus sive Familiarum Romanarum numismata etc. Amstelodami 1734. fol.*
- x*) *Le antiche lucerne sepolcrali figurate — da Pietro Santi Bartoli. In Roma 1691. fol. Parte II. Tav. 30.*
- y*) *Prima distribuzione. S. 17.*

støttedes fordm paa et Tympanum, hvoraf et lidet Brudstykke endnu sees paa Knæet.

Disse Forestillingers Forskielligheder kunne bringes under tre eller fire Hovedforandringer. Til den første regner jeg de Forestillinger, hvor Gudinden sees staaende nred en Löve foran sig; i Hænderne holder hun de i de Phrygiske Mysterier brugte musicalske Instrumenter, nemlig Tympanum og Crotalum, undertiden, i Steden for Crotalum, en Patera; sieldnere forestilles hun med et Scepter eller Kornax og Valmuer (x); paa Hvovedet har hun en Krone, der besaaer af smaa Taarne. Til den anden høre de, hvor hun findes siddende med de sædvanlige Attributer, og en Löve ved hver Side af Stolen. I den tredie Hovedforandring sees hun kiørende paa en Vogn, trukken af tvende Löver; undertiden styrer hun dem under en Tömme, støttende sig paa et Tympanum; undertiden sidder hun gandske frit paa Vognen med de sædvanlige Attributer i Hænderne: herfra giör en Medallie hos Vaillant (a) en Undragelse; paa Bagsiden af denne Medallie forestilles Hadrians Gemalinde Sabina som Cybele, siddende paa en Vogn, for hvilken fire Löver gaae ved Siden af hverandre; Cybele har i den Venstre Tympanum, og i den Höire holder hun Kornax. I den fjerde Hovedforandring finder man Cybele siddende tværs paa en Löve, med alle eller kun enkelte Attributer.

2) *Μικροπαιγιον* sive *Papaver ex omni antiquitate erutum etc. Norimbergae* 1713. p. 81 og fölgg.

a) *Selectiora numismata in aere maximi moduli — per D. Vaillant — illustrata, Parisiis 1695. p. 15.*

De fleste af disse Hovedforandringer vise sig tydeligen paa følgende Mønter af Biskop Münters Møntsamling:

Paa en Kobbermønt fra Hieropolis i Syrien, under Caracalla, sidder Cybele paa en Stol med en Löve paa hver Side.

Paa en anden Kobbermønt fra Metropolis i Jonien, under Gordian, er Cybele i samme Stilling; med den Venstre støtter hun sig paa et Tympanum.

Paa en Sölvmönt, under Caracalla, med Paaskrift: *Indulgentia Aug. in Chartaginem*, sidder Cybele tværs paa en Löve, med et Scepter i den Höire.

Denne sidste Forestilling findes og paa en i Henseende til Steenskarererkunsten fortræffelig Gemme i Federico Dolce's udgivne Aftryk af antike Gemmer (b). Denne Gemme tilligemed den følgende, som jeg nu strax skal tale om, er af den fuldkomneste Græske Kunststil.

En lignende Forestilling, men med Scepteret i den Venstre og Kornax eller Lynild (thi dette Attribut er utydeligt,) findes tilligemed andre afvigende Forestillinger af Cybele i den af Raspe udgivne Samling af Gemmer (c).

b) *Descrizioni di dugento gemme antiche da Federico Dolce. In Roma 1792. fol. Tavola 1. Num. II. p. 5. Montfaucon's L'antiquité expliquée. Pl. II. III.*

c) *Catalogue raisonné d'une collection generale de pierres gravées antiques et modernes, par R. E. Raspe. A Londres 1791. T. II. Pl. XVI.*

De tvende Löver, med hvilke Cybele paa Kunstminder sædvanligen forestilles, skulde efter Archæologernes Forklaring, være Forvandlinger af Atalanta, Jasus's Datter, og Milanion. Denne deres Forklaring kan ikke grunde sig paa Apollodor (d) eller Hygin (e), hos hvilke de fortælles at være forvandlede til Löver, fordi de havde et Samleie i Jupiters Tempel; men Forklaringen er især hentet fra Ovids Metamorphoser (f), hvor dette Samleie og Forvandlingen til Löver siges at være skete i Cybeles's Tempel:

*Templa Deum Matri, quae quondam clarus Echion
Fecerat ex voto, nemorosis abdita silvis,
Transibant; et iter longum requiescere suavit.
Illuc concubitus intempestiva cupido
Occupat Hippomenen o. s. v.*

Dog maa jeg tilstaae, at jeg ikke bifalder denne lærde Formodning, men tænker mig en langt simplere Grund, hvorfor Löver ere den store Phrygiske Gudindes Attribut; Löver vare i den fjerne Oldtid ligesaavel indenlandske i det vestlige Asien, som de vare det i Grækenland; Löven var det stærkeste og ædleste af alle Landets Dyr, og derfor troede man, at det meest passede sig for Gudinden.

d) Apollod. Biblioth. L. III. C. 9. S. 2. §. 7. Edr. Heyn.

e) Hygin. fab. 185.

f) L. X. v. 686 og følgg.

Fra Atys eller Attis kan man regne de Phrygiske Mysteriers anden Epoche, som, med Hensyn til disse Mysteriers videre Udbredelse, kan ansees for den meest blomstrende.

Denne Attis have Nogle gjort til en ung Præst i disse Mysterier (g). Han fortælles at være født med Udygghed til Slægtsforplantelse; hvilket uden Tvivl gav siden efter Præsterne i de Phrygiske Mysterier Anledning, selv at give sig samme Udygghed. Han var en Søn af Phrygeren Calaus (h).

I Begyndelsen af denne anden Epoche synes de Phrygiske Mysterier at være indførte blandt Lydierne; thi Pausanias (i) beretter, at Attis udbredte dem iblandt Lydierne. Efter Digteren Hermesianax's Fortælling, dræbdes omsider Attis i Lydien af et Vildsvin. Efter sin Død blev han i de Phrygiske Mysterier det samme, som Cadmillus var i de Samothraciske, og Calmis paa Bierget Ida blandt Dactylerne; han ansees nemlig som Corybanternes ledsagende Genius. Først efter hans Død digtedes, at han var Rheas Søn; og til denne Deel af Mysteriernes anden Epoche maae henføres alle de forviklede Opdigtelser og Myther om Rhea's Kiærlighed til sin Søn Attis, hans Utroskab, hendes Ömmelhed,

g) *Serv. ad. Aen. L. IX. v. 114.*

h) Hvad hos de Gamle er skrevet om Attis og de forskellige Maader, paa hvilke han paa Kunstminder forestilles, har Zoega med uhyre Lærdom samlet i *Li Bassirilievi antichi di Roma. Terza distribuzione.* S. 55 og fölg.

i) *Achaic. C. XVII.*

og endeligen Attis's stedsevarende Ophold hos Moderen: hvilke *de Sainte Croix* (k) anfører af Julian. Om jeg seer ret, ligger allerede i disse mysteriøse Myther Spiren til en Idee, der længe hen i Tiden havde Indflydelse paa Kunstforestillingerne; den nemlig, at Attis ansaaes som et Sindbillede af Maanen, Jordens troe og stadige Drabant, fik Navnet *Deus Lunus*, og af Kunstnerne forestilledes paa en anden Maade end Attis (l).

Aarstiden, paa hvilken de Phrygiske Mysterier i denne deres anden Epoche høitideligholdtes, fastsættes at have været

k) S. 65 og fölgg.

l) Hvad jeg her har skrevet, er forelæst i det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab Vinteren 1806. Afhandlingen har siden lagt utrykt. Nu i November 1808, da jeg giennemseer den, for at berigtige den til Trykken, finder jeg med største Fornöielse, at min Ven og vor Tidsalders meget udmærkede Lærde i *Li Bassirili-evi antichi di Roma. Terza distribuzione. S. 58* efter meget dybe Undersøgelser skriver saaledes: *L'origine e il significato di questa favola e di questi riti sono oscuri* (Han taler om Mytherne om Attis.) *Gli scrittori di buon secolo han trascurato parlarne, e quei dell' età della decadenza o troppo di male ne dicono o troppo di bene. Tra' fautori del culto frigio i piu- riconoscono in Attri il Sole; ma se alcun rapporto hanno cogli aspri, e non da qualche avvenimento nazionale derivano a noi per sempre ignoro; piu plausibile mi sembra, che Attri rappresentare possa la Luna, da Frigi et Lidi considerata come maschia, alle cui fasi assai piu ch' all' annua peripezia del Sole pare s' addatti quella favola, siccome anche mollezza e debolezza qualità sono a lei apparentemente inerenti. Confessare però bisogna, ch' in nessuno antico scrittore o monumento sicura traccia incontrata abbia di siffatta opinione.*

Vid. Sel. Skr. V Deel, II Hæfte 1807. C

Foraarsjævndögn (*m*). Denne Höitidelighed varede i tre Dage. Paa den første Dag omhuggede man en Gran, midt paa hvilken Attis's Billed var hæftet (*n*); fordi Attis, efter et Oldsagn, var forvandlet til denne Træart (*o*); eller og, fordi man fortalte, at Attis's af Vildsvinet sönderrevne Legem var fundet ved Roden af en Gran, hvorfra det var bragt ind i Rhea's Tempel, hvor Attis opgav Aanden (*p*). Den anden Dag tilbragdes med et Slags Musik, hvortil man brugde et blæsende Instrument. Den tredje Dag indviede man (*q*).

I de Phrygiske Mysteriers höitidelige Processioner førdes en Vase af Leer (*cista mystica*), hvori vare hvide Valmuer, Korn, Olie og Honning (*r*).

Hvad jeg nyligen har anfört om Attis og Granen (*Pinus pinea*, Linn.), maa man vide, for at kunne forklare sig det Attribut, nemlig Granæbler, som Kunstnerne undertiden lode Attis bære i den ene Haand. Med dette Attribut seer man ham paa Nummer 12 i den første Casse af Federico Dolce's Aftryk af an-

m) *Julian. Orat. V. in honorem Murr. Deor. p. 315, Schol. Nicandri ad Alexipharm. v. 8.*

n) *Jul. Firm. de err. prof. rel. p. 17 ed. Rigalt. Arnob. L. V. p. 71.*

o) *Ovid. Metam. L. X. v. 104.*

p) *Serv. ad. Aen. L. IX. v. 114.*

q) *Julian. Orat. cit. p. 116.*

r) *Athen. Deipnos. L. VIII. p. 341.*

tike Gemmer; et, i Henseende til Kunsten, fortræffeligt Stykke; Originalen er en Carneol, og var i Kongen af Frankrigs Museum. At Figuren er Attis, seer man af Granæblet, som han holder i den ene Haand; Spydet, som ligger i den venstre Arm, kan enten være, som det ofte er paa Græske Kunstminder, et Værdighedstegn for en ophøiet Person; eller og det kan, hvilket jeg her vilde foretrække, hentydes til hans Lyst til Jagt. Dette skionne Kunstminde er meget mærkeligt, fordi det tydeligen viser os, at den ældre Attis og den sildigere *Deus Lunus* eller den saa kaldte Maanedernes Genius ere een Person; thi denne Figur, der har alle Attis's Attributer, har tillige Attributet af *Deus Lunus*, nemlig Spidserne af Ny og Næ, der næsten umærkeligen stikke frem bag Skuldrene. Jeg vil nu ved flere Kunstminder stadfæste dette, hvorom man hidtil ikke har været sikker.

Med samme Attributer, som her paa Gemmen, findes *Deus Mensis* eller *Deus Lunus* paa en Mönt fra Heraclea i Carien (s). Paa denne Kobbermönt staaer *Deus Mensis* med sit sædvanlige Attribut af en Halvmaane paa Skuldrene, foran et Alter; i Höiren holder han Granæblet, og i Venstren et Spyd. Paa en Kobbermönt fra Tabe i Carien, under Valerian den ældre (t), grupperes *Diana venatrix*, som har en Phrygisk Hue paa Hovedet og et Spyd i Höiren, med *Deus Mensis*, der ogsaa har en Phrygisk Hue, men holder i Höiren en Offerskaal, og i Venstren et Spyd.

s) *Descriptio numorum veterum, Lipsiae 1796. p. 373.*

t) *Ibid. p. 381.*

En Kobbermönt fra Sillyum i Pamphylien, under Salonina (u), fremstiller *Deus Mensis* med en Phrygisk Hue og Halvmaane paa Skuldrene. En fra Sardes i Lydien har samme Forestilling.

Paa en Kobbermönt fra Mæonien i Lydien, under Nero (v), staaer *Deus Mensis* med en Offerskaal i Höiren, og et Spyd i Venstren.

En Kobbermönt fra Alia i Phrygien, under Gordianus Pius (x), har *Deus Mensis* til Hest; hvilket og oftere forekommer.

Paa en Kobbermönt fra Attuda i Phrygien (y), hvor tre Granæbler staae paa en Forhöining, sigtes til Attis.

Paa en Kobbermönt fra Ancyra i Galatien, under Faustina den yngre (z), forestilles *Deus Mensis* med et Anker i Höiren; men dette Attribut maa blot henrydes paa Byens Navn *ANKYPA*.

En Kobbermönt fra samme Stad, under Valerian den ældre (æ), har *Deus Mensis* med et Spyd i Höiren, i Venstren holder han en lille Seiersgudinde, og med den venstre Fod træder han paa et Væderhoved. Dette sidste sigter uden Tvivl til Væderens Tegn i Constellationen.

u) *Ibid.* p. 395. 436.

v) *Ibid.* p. 424.

x) *Ibid.* p. 452.

y) *Ibid.* p. 458.

z) *Ibid.* p. 480.

æ) *Ibid.* p. 481.

Paa en Kobbermönt fra Gaba i Trachonitis, Ituræa, under Antoninus Pius (ö), staaer *Deus Mensis* med et Spyd i Höiren; omkring hans Hoved sees paa den ene Side en Stierne, og paa den anden en Halvmaane.

En Kobbermönt fra Antiochien, under Julia Domna (a), har *Deus Lunus* med Maanen paa Skulderen, i Höiren et Spyd, i Venstren en lille Seiersgudinde, for Födterne en Hane.

Paa en Kobbermönt fra samme Stad, under Marcus Aurelius, *Deus Lunus* med de samme Attributer som paa foregaaende Mönt, staaende paa en Kugle, og støttende sig med den venstre Albue paa en Colonne, og med den venstre Fod paa Forstavnen af et Skib; for Födterne en Hane.

Paa en Kobbermönt fra Apollonia i Lycien, under samme Keiser (b), *Deus Lunus* med en Vindrue i Höiren, og i Venstren en knortet Stav.

I de Phrygiske Mysteriers første og anden Epoche var Öie-medet af alle deres Sindbilleder, Myther og religiöse Skikke Cultur ved mildere Sæder, og især ved Agerdyrkning og Vindskibehed. Af et Sted hos Kirkefaderen Augustin (c) seer man, at

ö) *Ibid.* p. 531.

a) *Lettere e Dissertazioni numismatiche sopra alcune medaglie rare della collezione Ainslieana. Livorno 1789. T. I. p. 60. 63. 64. 65.*

b) *Ibid.* p. 115. T. III. p. 91.

c) *De civitate Dei, L. VII. C. XXIV.*

og i disse *Mysterier* kom noget for, som kunde hentydes paa Ideen om et Liv efter dette.

De Phrygiske *Mysteriers* tredie Epoche begynder med deres gradvise og langsomme Forfald, og strækker sig indtil deres fuldkomne Udartning og endelige Undergang. De udartede nemlig Tid efter anden til fanatiske Udsvævelser og Göglerier, og indföredes omsider i Rom og de Romerske Provindser, hvor de vedvarede indtil Hedenskabets sildigste Tider (d). Cybeles Præster vare tilsidst Landstrygere og Sværmere, der droge om for at betle; deres Musik, hvorved de opflammede deres og andres Sværmeri, bestod i en Haandtromme og et Instrument der kaldtes *Cymbalum*.

Hvad der især har givet Anledning til eensidige og urigtige Domme om de ældre *Mysterier*, er, at man af de lærde Kirkefædre kun har kiendt dem i deres Forfald. Disse Kirkefædre ere vel rige paa Efterretninger om de ældre *Mysterier* i sildigere Tider; men man maa bruge dem med megen Forsigtighed. Kirkefædrene kiende ikke Oldtidens Aand, og bedømme den derfor vrangeligen; de kiende de Gamles *Mysterier* kun i Udartningen; endog de Lærdeste blandt dem ere uden Kritik, og skielne ikke nöie Tiderne; ved omstændeligen at beskrive *Mysteriernes* Skadelighed söge de at bevise Christendommens Fortrin for Hedenskab; de betragte *Mysterierne* uden Henblik til sammes Oprindelse og Formaal; og deres Hensigt er, paa Hedenskabets Ruiner at grundfæste deres egne Meninger.

d) *de Sainte Croix* S. 67 og fölgg.

Her maa ingenlunde forbigaaes et meget interessant Basrelief, Nummer 16 i 4de Tome af *Museum Capitolinum*, som er fundet Aar 1736, ikke langt fra Lanuvium i det gamle Latium, paa et Sted, hvor man formoder Antoninernes Villa har staaet. Vinckelmann har udgivet og oplyst det i *Monumenti antichi inediti* Num. 8. Han troer, at det er et Portræt af en Romersk Dame, forestillet som Cybele med alle muelige Attributer; for at stadfæste sin Mening anfører han en Keisermönt, paa hvilken Faustina den ældre sees siddende i samme Dragt og med samme Attributer. Dette mærkelige Basrelief er ellers først udgivet af Dominico Georgi, og derefter indrykket i den 1ste Tome af *Muratorii Novus Thesaurus inscriptionum*, p. 207. Dets første Udgiver Dominico Georgi er i sin Forklaring gandske forskiellig fra Vinckelmann; han anseer Figuren for en Mandsperson, og troer, at i denne Figur forestilles den Överste blandt Cybeles Præster, Archigallus. Paa Hovedet har han en Mitra (e); paa Mitraen er et Slör, og paa dette en Krands; Slöret hænger ned over Skuldrene; det forreste af Ansigtet og Brystet er til Syne; Krandsen skal være af Laurbær, ikke af Olieblade, som Vinckelmann paastaar; foran paa denne Krands ere tre Figurer i smaa Medallioner anbragte; Vinckelmann mener, at den mellemste forestiller Zeus, den paa höire Side Attis, og den paa venstre Combabus, hvis Fabel Lucian vidtlöftigen fortæller (f); begge med Phrygiske Huer. Den store Figur har fra Örerne lange nedhængende Prydelser; paa Brystet er Figuren af Attis; om Halsen er et Smykke, der en-

e) *Serv. ad. Aen. L. IV. v. 216.*

f) *De Syria Dea. §. 19. T. III. p. 466.*

des med et Slangehoved; i Höiren holder han et Skaft, fra hvilket reise sig tre Oliegrene, paa hvilke hænge Crotala, et i de Phrygiske Mysterier brugeligt Instrument; i Venstren holder han en riflet Skaal, i hvilken staaer et Granable med nogle andre Frugter, som jeg anseer for Valmuehoveder; mærkeligt er det, at disse Frugters Antal er 12; man kunde være tilbøielig at tænke paa Aarets 12 Maaneder, hvis Bestyrer, efter Mythernes og Symbolernes Sprog i de Phrygiske Mysterier, Attis var. Denne Skaal er den i de Phrygiske Mysterier saa kaldte κέρνος eller *cista mystica*, og efter hvilken Rhea eller Cybele kaldes κερνοφόρος ῥέα hos Pausanias (g) og Scholiasten til Nicanders Alexipharmaca (h). Fra den venstre Skulder hænger langs ned ad Armen en Tamp med 3 Snærte, i smaa Frastande besatte med Gedebeen, med hvilken Cybeles Præster tugtede sig: at dette saaledes forholder sig, seer man af Apuleius's Metamorphoser (i). Ovenfor Skaalen sees et Scepter. End videre sees paa den venstre Side ophængt et Tympanum, der i de Phrygiske Mysterier var et Sindbillede paa Jordens runde Skikkelse. Neden under er ophængt en Casse med Laag, midt om hvilken en Oliegreen er udgraven: denne er ligeledes en *cista mystica*. Imellem Tympanum og Cassen ere tvende Flöiter anbragte; den ene lige, den anden krum, hvilken sidste egentligen er den Phrygiske Flöite; begge have Mundstykker.

Med dette Kunstminde maa jævnholdes en Statue af Marmor, forestillende en Archigallus i naturlig Størrelse. Den er kommen

g) L. VII. p. 566.

h) V. 217.

i) L. VIII. p. 261.

fra Rom til Marseille, og derfra til Paris; dens Kobberstik findes hos Montfaucon (k). Denne Figur har et dobbelt Halssmykke; paa hver Side af Brystet sees en Medallion, forestillende uden Tvivl begge Corybanternes Genier, Attis og Combabus, hvilke have Phrygiske Huer paa Hovedet; midt paa Brystet i et Rum, der ligner Forsiden af et Tempel, staae tre Figurer, af hvilke Cybele er i Midten med Tympanum i Venstren; paa hendes Höire er Mercur med sin Heroldsstav, paa hendes Venstre Zeus med Spyd i Venstren og Lynild i Höiren; hun er grupperet med Mercur i Stilling af Samtale. Hermes eller Mercur staaer uden Tvivl her, som al höiere Culturs Genius; Rhea mellem Zeus og Hermes, som Moder til Guderne af tredje Slægt. Paa Templets Forspidse er Attis med Phrygisk Hue forestillet liggende; under ham sees den krumme Ende af hans Hyrdestav: han ligger uden Tvivl i den Stilling, hvori han i den store Gudindes Tempel opgav Aanden.

Et meget lærd Kunstminde i *Li Bassirilievi antichi di Roma* (l) giver angaaende den Phrygiske Gudindes Dyrkelse blandt Romerne i sildigere Tider megen Oplysning. Kunstmindet er et Romersk Alter, helliget Cybele og Attis Aaret 1048 efter Roms Anlæg, 295 efter C. F. Paa dette Minde forestilles Gudinden holdende med Venstren Tympanum; med Höiren slaer hun paa det med noget der ligner en Pidsk med to Snerte, egentligen to Rader af Perler eller smaa runde Been hæftede til en Laubargreen. Vognen, hvorpaa hun sidder, trækkes af tvende Löver i langsomt Skridt og uden Tömme. Foran Vognen staaer Attis under

k) *L' Antiquité expliquée. T. I P. I. Pl. IV.*

l) *Terza distribuzione. Tav. XIII.*

Skyggen af en Gran, til hvis Stamme han helder sig op, vendende sig tillige mod Vognen. Hans Klædedragt er gandske Phrygisk; dog med den Forskiel, at hans Underklædning er snævrere, foran og i lange Mellemrum knappet baade over Laarene og Benene og bedækkende Legemet ned ad lige til Fødtöiet. Heri gives Undtagelser; thi man finder Kunstminder, hvor Attis's Klædedragt aldeles ikke afviger fra den i Phrygien sædvanlige. Paa dette Kunstminde holder Attis Tympanum i Venstren; hans Hyrdestav staaer frit opstillet ved Siden, og ved den en Syrxix af 7 Rör tilligemed 2 Flöiter, den ene lige, den anden krum; hans hele Stilling viser, at han vil skiule sig for Gudinden. Imellem Gren af Granen sidder en Hane. Bag Gudindens Vogn sees to Fakler og to Cymbaler, Tegn, at Gudinden søger sin Attis.

Alteret har følgende Paaskrift:

M. D. M. I. ET. ATTINIS
 L. CORNELIVS. SCIPIO. OPEITVS
 V. C. AVGV. TAVROBOLIVM
 SIVE. CRIOBOLIVM. FECIT.
 DIE. IIII. KAL. MART
 TVSCO. ETANVLLINO. COSS.

Til denne Paaskrift sigter Forestillingen paa Alterets modsatte Side. Til det anførte Taurobolium maa hentydes Forestillingen af Cybeles Tyr, Til Criobolium Forestillingen af Attis's Væder. Begge disse Dyr staae bekrandsede, som offere, under Skyggen af en Gran, et Træ, der var Cybele, som Biergenes Gudinde, helliget. Granen er behængt med alle denne Phrygiske

Dyrkelses Redskaber, Cymbalerne, Syrinx med syv Røer, den mystiske Casse, Kornmaalet og et lidet Skiold; midt imellem Træets Grene sidder en Hane, det sædvanlige Offer i den saa kaldte Sabaziske Dyrkelse; under Hanen paa Levningerne af tven-
 de afhuggede Grene ved Begyndelsen af Træets Stamme sidde
 rvende mindre Fugle. Cymbalerne have det Besönderlige, at i
 Instrumentets Huulhed sees en Knebel, som i en Klokke; det
 samme findes paa de Cymbaler, der paa den ene af Alterets Sider
 ere forestillede; den saa kaldte mystiske Casse har og her et sær-
 eget Udseende, hvilket man paa andre Kunstminder hidtil ikke
 har funder; dog kan Grunden til denne Egenhed tildeels ligge
 i det grove og slette Arbeid, der overalt viser sig paa dette Al-
 ter.

Angaaende Ceremonierne ved Taurobolium, til hvilket til-
 föiedes Criobolium, undertiden og Ægibolium, vil jeg blot her
 anföre fölgende metriske Beskrivelse af Prudentius i Fortællingen
 om den hellige Romanus's Martyrium (m):

Respondit his Romanus: Eccum, praesto sum!

Meus iste sanguis verus est, non bubulus.

Agnoscis illam, quem loquor, miserrime

Pagane, vestri sanguinem sacrum bovis,

Cujus litata caede permadescitis?

Summus sacerdos nempe sub terram scrobe

Acta in profundum consecrandus mergitur,

Mire infulatus, festa vittis tempora

Nexus; corona tum replexus aurea,

Cinctu Gabino sircam fultus togam.

m) Hymn. XIV, v. 1006 et seqq.

*Tabulis superne strata texunt pulpita,
 Rimosa rari pegmatis compagibus;
 Scindunt subinde vel terebrant aream,
 Cerebroque lignum perforant acumine,
 Pateat minutis ut frequens hiatibus.*

*Huc taurus ingens fronte torva et hispida,
 Sertis revinctus aut per armos floreis,
 Aut impeditus cornibus deducitur;
 Nec non et auro frons corruseat hostiae,
 Setasque fulgor brattealis inficit.*

*Hic ut statuta est immolanda belua;
 Pectus sacro dividunt venabulo;
 Eructat amplum vulnus undam sanguinis
 Ferventis, inque texta pontis subditi
 Fundit vaporum flumen, et late aestuat.*

*Tum per frequentes mille rimarum vias
 Inlapsus imber tabidum rorem pluit;
 Defossus intus quem sacerdos excipit,
 Guttas ad omnes turpe subjectans caput,
 Et veste et omni putrefactus corpore;*

*Quin os supinat, obvias offert genas,
 Supponit aures, labra, nares obicit,
 Oculos et ipsos perluit liquoribus;
 Nec jam palato parcit, et linguam rigat,
 Donec cruorem totus atrum combibat.*

*Postquam cadaver, sanguine egesta rigens,
 Compagē ab illa flamines retraxerint;*

*Procedit inde pontifex, visu horridus,
Ostentat udum verticem, barbam gravem,
Vittas madentes atque amictus ebrios.*

*Hunc inquinatum talibus contagiis,
Tabo recentis sordidum piaculi,
Omnes salutant atque adorant eminus,
Vilis quod illum sanguis et bos mortuus
Foedis latentem sub cavernis laverint.*

Strax derpaa (n):

*Sunt sacra, quando vosmetipsi exciditis,
Votivus et cum membra detruncat dolor.*

*Cultrum in lacertos exserit fanaticus,
Sectisque Matrem brachiis placat Deam;
Furere ac rotari, jus putatur mysticum;
Parta ad secandum dextra fertur impia;
Coelum meretur vulnerum crudelitas.*

*Ast hic metenda dedicat genitalia,
Numen reciso mitigans ab inguine,
Offert pudendum semivir domum Dear;
Illam revulsa masculini germinis
Vena effluentem pascit auctam sanguine.*

*Uterque sexus sanctitati displicet;
Medium retentat inter alternum genus;
Mas esse cessat ille, nec fit femina.
Felix deorum Mater inberbes sibi
Parat ministros lenibus novaculis.*

Hr. Professor Zoega har i det ovenfor oftere anførte Verk (o) en Idee, som jeg i Slutningen af denne Afhandling ikke vil undlade at anføre, da den i mange Henseender synes antagelig; han mener, at den Phrygiske Gudindes Dyrkelse i Phrygien selv har været forbunden med megen Raahed og mange Udsvævelser; at den, ved Indførelsen i Athen og Rom, har vel i Begyndelsen aflagt noget af sin oprindelige Vildhed og Barbariskhed, men i Tidens Længde, da det Romerske Rige forfaldt, og Barbariet fortrængte al Cultur, og med den al udyortes Anstændighed, er paa ny udövet med alle dens første Afskyeligheder. Forfatteren udtrykker sig saaledes: *Ma già troppo ci siamo trattenuti con un culto barbaro, ch' al contrario dei riti nazionali della Grecia, per lo più lieti ed eleganti, non altro offre ch' orrori ed abominazioni; onde ancora portato sono a credere, che passato in Atene e Roma carattere mutasse, almeno mutato avere comparisse, sine a che in tardi secoli anche nella piu culta parte del mondo si ripristinassero le tetragini dell' antica Frigia.*

o) Terza distribuzione S. 60.